

**INSTYTUT TURYSTYKI
WARSZAWA**

**VOL. XXIV
2001**

problemy turystyki

---

problems of tourism

1-2

RADA PROGRAMOWA:

prof. dr hab. Anna Domańska, prof. dr hab. Grzegorz Gołembski,
prof. dr hab. Stanisław Liszewski, dr Krzysztof Łopaciński
prof. dr hab. Anna Nowakowska, prof. dr hab. Janusz Zdebski

Redaktor naczelny: Grzegorz Gołembski
Sekretarz redakcji: Anna Wolicka

Pozycja dofinansowana przez Ministerstwo Gospodarki

Redakcja zastrzega sobie prawo dokonywania skrótów,
poprawek redakcyjnych, stylistycznych oraz zmiany tytułów

Piotr Zmyślony
Akademia Ekonomiczna
Katedra Turystyki
Poznań

LITERATURA JAKO PODSTAWA TWORZENIA PRODUKTU TURYSTYCZNEGO

Abstrakt: *Artykuł jest ilustracją wpływu literatury na ruch turystyczny. Główna teza artykułu brzmi: literatura polska może stanowić podstawę tworzenia nowych, wyspecjalizowanych produktów turystycznych. Ponadto istnienie wielu miejsc pobytu turystów związanych z poezją i prozą polską jest podstawą do wyodrębnienia aktywności turystycznej nazwanej dla potrzeb opisu turystyką literacką, jako elementu wspólnego dla kilku rodzajów turystyki. W artykule przedstawiono miejsca i atrakcje turystyczne związane z literaturą polską oraz próbę oszacowania wielkości związanego z nią ruchu turystycznego.*

Słowa kluczowe: *kultura, literatura, muzeum literackie, produkt turystyczny, turystyka literacka*

Podróżowanie śladami wielkich twórców literatury i ich dzieł ma w Polsce bogate tradycje. Turystów interesuje postać samego poety, prozaika czy dramaturga, a także miejsca będące scenérią akcji jego dzieł. Związek pisarza z daną miejscowością jest bardzo podkreślany przez mieszkańców, podnosi jej prestiż i atrakcyjność turystyczną. Powstają muzea, izby pamięci, tablice informacyjne, organizowane są imprezy okolicznościowe, a nawet wytyczane są szlaki turystyczne imienia sławnego literata. Ruch turystyczny związany z literaturą stanowi poważny obszar oddziaływania na turystykę

kultury, jej materialnych i historycznych składników¹. Wynika to przede wszystkim z budowanej na podstawie dzieł literatury tożsamości narodowej i odrębnością kulturowej Polaków; jest także przejawem ciągłości rozwoju kultury polskiej. Dorobek większości pisarzy jest znany wielu ludziom już od czasów szkolnych, nie występuje więc zjawisko niewiedzy, a w rezultacie całkowitej obojętności i braku zaangażowania turystów w stosunku do odwiedzanych atrakcji².

Niniejszy artykuł jest próbą scharakteryzowania wpływu literatury, rozumianej jako część kultury, na turystykę. Teza, którą starano się zweryfikować, brzmi: literatura polska, dorobek literacki pisarzy polskich, może stanowić podstawę do tworzenia nowych produktów turystycznych. Szczególny charakter miejsc odwiedzanych przez turystów wskutek motywacji związanej z literaturą, prowadzi do powstania zjawiska nazwanego na potrzeby tego artykułu turystyką literacką. Przedstawimy tu elementy wspólne dla aktywności turystycznej związanej z literaturą oraz cele wyjazdów związanych z literaturą.

Ruch turystyczny wynikający z zainteresowania literaturą nie stanowi odrębnego rodzaju turystyki. Rzadko się zdarza, aby cele podróży turystów, którzy odwiedzają jakieś miejsce związane z literaturą, były wyłącznie celami „literackimi”. Zwykle jest to jeden z wielu motywów wyjazdu. Można stwierdzić, że obszar turystyki literackiej stanowi obszar wspólny dla związków turystyki z kulturą (literatura stanowi podwalinę kultury), turystyki krajoznawczej (rozszerzanie wiedzy o kraju i regionie), a nawet turystyki wynikającej z wielkich wydarzeń (imprezy okolicznościowe związane z postaciami literatury). Ale najwięcej elementów wspólnych występuje z turystyką o motywacji kulturowej, do której celów należą m.in. wycieczki do miejsc o wartości artystycznej i historycznej, wizyty w muzeach i galeriach, uczestnictwo w spektaklach artystycznych i innych wydarzeniach kulturalnych³. Według znawców przedmiotu, rynek produktów i usług turystycznych związanych z kulturą nie stanowi już niszy rynkowej, lecz jest na drodze do przyjęcia cech szybko rosnącego rynku turystyki masowej na świecie⁴.

Dla przejrzystości dalszych rozważań warto spróbować określić zjawisko nazwane turystyką literacką. Kryterium wyodrębniającym, które wzbudza najmniej wątpliwości i precyzuje przedmiot w sposób wystarczający, jest kryterium miejsca pobytu turystycznego. Na tej podstawie przyjmijmy, że **turystyka literacka obejmuje wszystkie czynności towarzyszące czasowemu krótkotrwałemu przemieszczaniu się osób do miejsc docelowych związanych z dziełami literackimi i ich twórcami, poza miej-**

¹ Według Grzegorza Gołębskiego kultura współczesna obejmuje takie elementy, jak: tradycja historyczna, kultura materialna (do której zaliczamy m.in. literaturę), współczesność i unifikacja (globalizacja); G. Gołębski: *Culture and the development of new tourism products in Poland*, [w:] Tourism and Culture. Managing Change, 50. Kongres AIEST 2000 w Hangzhou (Chiny), Publication of AIEST, vol. 42, s. 325-341.

² Niepokojący jest jednak stan czytelnictwa Polaków: 90% absolwentów podstawówki nie przeczytało książki przez ostatnie 3 lata, niemal 10% uczniów szkół średnich w ogóle nie czyta lektur (dane na podstawie badań przeprowadzonych przez Instytut Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej; [za:] E. Likowska: *Alarm dla książki*, Przegląd 16 maja 2001).

³ W.W. Gaworecki: *Turystyka*. Warszawa PWE 2000, s. 79-84.

⁴ W. Dantine: *Tourism and culture*, [w:] Tourism and Culture. Managing Change..., op. cit., s. 177-184.

scem stałego zamieszkania i pracy, oraz pobytowi w tych miejscach⁵. Do najważniejszych funkcji, jakie może pełnić aktywność turystyczna wynikająca z fascynacji literaturą, należą:

- **funkcja poznawcza i kształceniowa** (obcowanie z miejscami związanymi z literaturą uczy i poszerza wiedzę turystów),
- **funkcja edukacji kulturowej** (turystyka literacka jest funkcją kultury, wzbogaca ją, chroni i popularyzuje),
- **funkcja etniczna** (odwiedzanie miejsc nierozzerwalnie związanych z historią i tożsamością narodu polskiego przez turystów pochodzenia polskiego).

Na podstawie powyższych rozważań można stwierdzić, że turysta uprawiający turystykę związaną z motywacjami „literackimi” to człowiek wrażliwy, świadomy, zainteresowany odwiedzanymi miejscami i obiektami, nastawiony na wzbogacenie swojej wiedzy i świadomości kulturowej. Sprawia to, że jest on klientem wymagającym, dlatego jakość usług, zakres informacji o odwiedzanych obiektach i sposób ekspozycji należą do najważniejszych warunków zaspokojenia jego potrzeb i wymagań.

Jak już wspomniano, celami wyjazdów miłośników literatury polskiej są miejsca nierozzerwalnie związane z pisarzami oraz ich utworami. Najpopularniejsze i najczęściej odwiedzane są muzea literackie. Zainteresowanie mogą wzbudzić szlaki turystyczne poświęcone literatom, pomniki, tablice pamiątkowe, a także imprezy okolicznościowe, w których uczestniczą miłośnicy twórczości literackiej.

Muzea literackie to instytucje gromadzące pamiątki, jak rękopisy, druki, ikonografię, dokumenty, przedmioty osobistego użytku pisarzy, realia opisywane w utworach literackich – w celach popularnonaukowych i archiwalnych⁶. Ze względu na zakres zbiorów muzea literackie można podzielić na **ogólne**, poświęcone konkretnemu okresowi literackiemu (na przykład Muzeum Literackie w Warszawie, Muzeum Romantyzmu w Opinogórze, Muzeum Młodej Polski w Bronowicach), i **biograficzne**, poświęcone życiu i twórczości pisarzy. Te ostatnie lokalizowane są najczęściej w miejscu zamieszkania lub dłuższego pobytu pisarza. Niektórym wielkim literatom bywają poświęcone dwa lub nawet trzy muzea opisujące poszczególne etapy ich życia i twórczości (dotyczy to między innymi Sienkiewicza, Dąbrowskiej, Mickiewicza, Konopnickiej, Staszica).

Szczególony charakter mają muzea oraz izby pamięci urządzone w domu rodzinnym lub miejscu dłuższego pobytu pisarza, gdzie turyści mogą znaleźć się w jego gabinecie, zobaczyć jak mieszkał, obejrzeć pamiątki, rękopisy i dokumenty osobiste. Daje to uczucie prawie bezpośredniego obcowania z wybitnymi ludźmi literatury, umożliwia zrozumienie wymowy ich utworów. Opiekę artystyczną często sprawuje rodzina twórcy, co podnosi prestiż i atrakcyjność tych placówek. Zdarzają się muzea zlokalizowane w budynkach ofiarowanych pisarzom przez społeczeństwo jeszcze za ich życia, z okazji ju-

⁵ Definicja oparta na definicji turystyki British Tourism Society, V.T.C. Middleton, *Marketing w turystyce*, PAPT, Warszawa 1996, s.8.

⁶ *Literatura Polska. Przewodnik encyklopedyczny*, PWN, Warszawa 1984, tom I, s.700.

bileuszu pracy literackiej. Dotyczy to Muzeum Henryka Sienkiewicza w Oblęgorku i Muzeum Marii Konopnickiej w dworku w Żarnowcu.

Szczególnym rodzajem muzeów literackich są te, w których eksponowane są wnętrza i przedmioty znane z literatury. Dla turystów-czytelników atrakcją jest wejście w świat znany z „Chłopów” w Muzeum w Lipcach Reymontowskich czy poznanie scenerii „Wesela” Wyspiańskiego w Muzeum Młodej Polski pod Krakowem⁷.

Poznanie tła ówczesnych wydarzeń, miejsc znanych dotąd tylko z książek, wywołuje silne przeżycia i działa na wyobraźnię widzów. Listę polskich muzeów literackich zawiera tabela 1.

Tabela 1

Polskie muzea literackie

Nazwa muzeum	Miejscowość	Rok założenia	Charakterystyka / zbiory
Muzeum Literackie im. Adama Mickiewicza	Warszawa	1952	Życie i twórczość A. Mickiewicza, a także gabinety L. Staffa, J. Tuwima, M. Wańkowicza, K. Wierzyńskiego, M. Choromańskiego; rękopisy, księgozbiory, sztuka, fonoteka
Muzeum Młodej Polski – „Rydłówka”	Bronowice	1969	Życie i twórczość: S. Wyspiańskiego, L. Rydla i rodziny Tetmajerów; pamiątki rodzinne i sprzęty z okresu wesela L. Rydla z siostrą żony Tetmajera (20 XI 1900)
Muzeum Romantyzmu	Opinogóra	1961	Życie i twórczość Z. Krasińskiego; pałac Krasińskich; pamiątki po pisarzu, wystrój wnętrz z epoki, groby Krasińskich
Muzeum Hymnu Narodowego	Będzin	1962	Oddział Muzeum Narodowego w Gdańsku; życie i działalność publiczna J. Wybickiego, historia „Mazurka Dąbrowskiego”; nuty i teksty hymnu, fonoteka polskich pieśni patriotycznych
Muzeum Karykatury	Warszawa	1978	Polska i obca karykatura XIX w., polskie pisma i albumy satyryczne i humorystyczne
Muzeum Władysława Broniewskiego	Warszawa	1963	Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie
Muzeum Marii Dąbrowskiej	Warszawa	1963	Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie, mieszkanie pisarki
Dworek Marii Dąbrowskiej	Russów	1971	Oddział Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej w Kaliszu
Muzeum Oddział Literacki im. Józefa Czechowicza	Lublin	1968	Oddział Muzeum Lubelskiego

⁷ M. Paluszkiwicz: *Szlakiem eksponatów. Turystyka literacka w Polsce*. Wprost 27.06.1999.

Nazwa muzeum	Miejscowość	Rok założenia	Charakterystyka / zbiory
Muzeum-Pracownia Literacka Arkadego Fiedlera	Puszczykówko	1973	Dom rodzinny pisarza; pamiątki z podróży, trofea myśliwskie, wydania dzieł
Muzeum Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego	Pranie pod Piszem	1965	Oddział Muzeum Okręgowego w Suwałkach
Muzeum Literatury im. Jarosława Iwaszkiewicza	Sandomierz	1978	Oddział Muzeum Okręgowego w Sandomierzu
Muzeum im. Anny i Jarosława Iwaszkiewiczów	Stawisko		Willa Iwaszkiewiczów, miejsce spotkań ludzi kultury
Muzeum Hugo Kołłątaja	Wiśniowa	1962	Życie i twórczość pisarza
Muzeum Jana Kasprówicza na Harendzie	Zakopane	1950	Miejsce pobytu poety od 1923 roku do śmierci; pamiątki, dokumentacja ikonograficzna, rękopisy, korespondencja, dokumenty osobiste, wydania dzieł
Muzeum Jana Kochanowskiego	Czarnolas	1961	Życie i twórczość pisarza; pomnik przed muzeum; dod. pomnik pisarza w Zwoleniu
Muzeum Marii Konopnickiej	Żarnowiec	1960	Dworek ofiarowany pisarce przez społeczeństwo w 1903 r. na 25-lecie pracy literackiej; meble, dokumenty, książki, rękopisy, rekonstrukcja gabinetu
Muzeum Marii Konopnickiej	Suwałki	1973	Oddział Muzeum Okręgowego w Suwałkach; dom rodzinny; tablica pamiątkowa z 1950 roku
Muzeum Ignacego Krasickiego	Dubiecko pod Przemyślem	1969	Życie i twórczość pisarza
Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego	Rymanów	1962	Życie i twórczość pisarza
Muzeum Kornela Makuszyńskiego	Zakopane	1966	Oddział Muzeum Tatrzańskiego, kamienica „Opolanka”, życie i twórczość pisarza; księgozbiór i archiwum pisarza, fotografie, pamiątki, dokumenty
Muzeum im. Adama Mickiewicza	Śmiełów	1975	Oddział Muzeum Narodowego w Poznaniu; życie i twórczość pisarza; rekwizyty związane z „Panem Tadeuszem”
Muzeum Gustawa Morcinka	Skoczów		Oddział Muzeum Cieszyńskiego
Muzeum Biograficzne Władysława Orkana	Poręba Wielka		„Orkanówka”, dom pisarza; życie i twórczość pisarza; meble, pianino, szkicowniki, pamiątki, dokumenty
Muzeum Bolesława Prusa	Nałęczów	1961	„Dom Prusa”, gdzie pisarz pisał „Lalkę” i „Placówkę”; dokumenty, rękopisy, publikacje

Nazwa muzeum	Miejscowość	Rok założenia	Charakterystyka / zbiory
Muzeum Juliana Przybosa	Gwoźnica	1936	Oddział Muzeum Okręgowego w Rzeszowie
Muzeum im. Władysława Stanisława Reymonta	Lipce Reymontowskie	1961	Oddział Muzeum Okręgowego w Żyrardowie; wnętrza i przedmioty związane z „Chłopami”
Muzeum Władysława Stanisława Reymonta	Kołaczkowo pod Wrześnią	1971	Życie i twórczość pisarza
Muzeum Henryka Sienkiewicza	Wola Okrzejska	1966	Miejsce urodzin i dzieciństwa pisarza; życie, twórczość i działalność pisarza; rękopisy, bibliofilskie wydania dzieł, fotografie
Muzeum Henryka Sienkiewicza	Oblęgorek	1958	Oddział Muzeum Narodowego w Kielcach, pałacyk pisarza, otrzymany od społeczeństwa na 25-lecie pracy literackiej; życie i twórczość pisarza
Muzeum Henryka Sienkiewicza	Poznań	1978	Oddział Muzeum Narodowego w Poznaniu; życie i twórczość pisarza
Muzeum Okręgowe	Piła	1951	Życie i twórczość Stanisława Staszica
Muzeum im. Stanisława Staszica	Hrubieszów		Oddział Muzeum Okręgowego w Zamościu
Muzeum Emila Zegadłowicza	Gorzeń Górny	1946	Dworek Zegadłowiczów; życie i twórczość poety wnętrza i meble, pamiątki, dokumenty, rękopisy
Muzeum Stefana Żeromskiego	Nałęczów	1929	„Chata”, w której pisarz mieszkał (1905-1908); pamiątki, pierwsze wydania dzieł
Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego	Kielce	1965	Oddział Muzeum Narodowego; Budynek Gimnazjum Męskiego; dzieciństwo, życie i twórczość pisarza
Muzea polskiej literatury poza granicami Polski			
Muzea Adama Mickiewicza w Wilnie, Nowogródku i Stambule			
Muzeum Juliusza Słowackiego w Krzemieńcu			
Muzeum Elizy Orzeszkowej w Grodnie			
Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego w Dreźnie			

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Literatura Polska. Przewodnik encyklopedyczny*, PWN, Warszawa 1984; *Nowa Encyklopedia Powszechna PWN*, tom 4, Wydawnictwa Naukowe PWN, Warszawa 1996, s. 346-353; M. Paluszkiwicz, *Szlakiem eksponatów...*, op.cit.

Podróże pisarzy oraz zmiany granic Polski sprawiły, że muzea biograficzne polskich literatów znajdują się między innymi w Nowogródku, Stambule, Krzemieńcu, Grodnie i w Dreźnie (tab. 1).

Dla miłośników książek dodatkową atrakcją turystyczną są muzea powiązane z literaturą od strony technicznej, odkrywające historię i proces tworzenia książki. Do nich należą⁸:

- Muzeum Drukarstwa w Warszawie – oddział Muzeum Historycznego miasta stołecznego Warszawy,
- Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju,
- Biblioteka Czartoryskich w Krakowie – oddział Muzeum Narodowego,
- Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie.

Tabela 2

Wybrane miejscowości będące tematem lub tłem wybranych utworów literackich

Miejscowość	Utwór literacki
Czarnolas Gdańsk	Wiersze Jana Kochanowskiego <i>W Gdańsku</i> Marii Konopnickiej <i>Błaszany bębenek</i> Güntera Grassa <i>Weiser Dawidek</i> Pawła Huelle
Kalisz (Serbinów)	<i>Noce i dnie</i> Marii Dąbrowskiej
Łódź	<i>Ziemia obiecana</i> Stefana Żeromskiego
Poznań	Książki Małgorzaty Musierowicz
Warszawa	<i>Lalka</i> Bolesława Prusa <i>Komediantka</i> W. Reymonta Duże partie <i>Ludzi bezdomnych</i> oraz <i>Dziejów grzechu</i> Stefana Żeromskiego <i>Kariera Nikodema Dyzmy</i> K. Dołęgi-Mostowicza Wiersze W. Broniewskiego, K. Iłakowiczówny, A. Słonimskiego, J. Tuwima, W.K. Wierzyńskiego, Cz. Miłosza, K.K. Baczyńskiego, T. Gajcego, K.I. Gałczyńskiego i in. <i>Pożegnanie z Marią</i> Tadeusza Borowskiego <i>Zdażyć przed Panem Bogiem</i> Hanny Krall <i>Pamiętnik z Powstania Warszawskiego</i> Mirona Białoszewskiego <i>Ósmy dzień tygodnia</i> Marka Hłaski <i>Alfabet wspomnień</i> oraz <i>Wspomnienia warszawskie</i> Antoniego Słonimskiego
Zakopane i Tatry	<i>Na przełęczy</i> Stanisława Witkiewicza <i>Memuary</i> Michała Choromańskiego Wiersze A. Asnyka, M. Bałuckiego, L. Staffa, K. Wierzyńskiego, J.Iwaszkiewicza, W. Orkana, K. Tetmajera i in.

Źródło: opracowanie własne, m.in. na podstawie: *Literatura Polska...*, op. cit.

⁸ Na podstawie: *Literatura Polska...*, op. cit.; *Nowa Encyklopedia Powszechna...*, op. cit.

Muzea literackie to najbardziej znaczące miejsca związane z literaturą, do których udają się turyści, ale nie jedyne. Atrakcjami turystycznymi są także liczne pomniki i tablice pamiątkowe poświęcone pisarzom, istniejące w wielu miastach polskich. Podkreślają one związek tych postaci z odwiedzaną miejscowością, co podkreśla zarówno prestiż kulturalny miejsca, jak i jego atrakcyjność. Dlatego też nawet bardzo krótkie, kilkudniowe pobyty artystów, także światowych, są skwapliwie odnotowywane⁹.

Poza tym, już sam fakt zamieszkiwania lub pobytu pisarza nadaje odwiedzanym miejscowościom niepowtarzalny klimat, trudny do zdefiniowania, lecz stanowiący doskonałą atrakcję. Przykładem tego jest Zakopane, miejsce życia i pobytów wielu znakomych prozaików i poetów. Przejście ulicami, którymi chodził taki literat, lub wstąpienie do kawiarni, w której zwykł bywać, często dostarcza turystom większych przeżyć niż podziwianie jego pomnika. Wrażenia są jeszcze ciekawsze, jeśli pisarz uwiecznił w swoich utworach obraz miejsc, w których żył i tworzył. Chociaż w polskiej literaturze mało jest książek tak silnie związanych z miastem jak „Ulisses” Joyce’a, którego akcja dzieje się w Dublinie, czy „Mistrz i Małgorzata” Bułhakowa, gdzie opisano Moskwę, to wiele znanych powieści i opowiadań przedstawia konkretne, istniejące miejsca, ulice, plenery (tab. 2).

Dla upamiętnienia pobytu pisarzy, w regionach wytycza się szlaki turystyczne ich imienia. Najczęściej prowadzą one do muzeum lub stanowią szlak podróży literata, który może przebyć miłośnik jego twórczości. Formalne lub nieformalne szlaki to doskonałe urozmaicenie podróży literackich, podczas których oprócz zdobywania wiedzy można aktywnie wypocząć. Do przykładów „literackich” szlaków turystycznych należą:

- szlak Adama Mickiewicza w Wielkopolsce: Śmiełów – Lubiń – Kopaszewo – Choryń,
- szlak im. Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego na Podhalu: Ruciane-Nida – Jezioro Nidzkie – Pranie.

Kolejnym motywem wyjazdów miłośników prozy i poezji jest udział w wydarzeniach o charakterze literackim. Dla podkreślenia związków miejscowości z pisarzami organizowane są imprezy okolicznościowe o różnym charakterze i zasięgu. Ich celem, oprócz propagowania kultury, jest podniesienie atrakcyjności turystycznej regionu. Wydarzenia kulturalne przyciągają ludzi kultury, miłośników literatury i ludzi chcących wziąć udział w niecodziennej imprezie. Organizowane są konkursy poetyckie, cykle wykładów, koncerty, sztuki teatralne, sesje naukowe. Okazjami są zwykle rocznice urodzin lub śmierci pisarzy lub wydań ich wielkich dzieł. Przykłady imprez literackich są przedstawione w tabeli 3.

---

⁹ Na przykład w Krakowie mieszkał krótko Balzac przy Floriańskiej oraz Goethe przez trzy dni przy Rynku Głównym, o czym informują tablice pamiątkowe.

Tabela 3

Przykłady imprez literackich w Polsce

Miejscowość	Nazwa imprezy
Warszawa	Nagroda literacka Nike dla najlepszej książki roku – październik Międzynarodowe Targi Książki – maj
Bydgoszcz	„Krasicki, książę poetów” – wystawa piśmiennictwa z okazji 200 rocznicy śmierci Ignacego Krasickiego – marzec 2001 „Stanie się on potęgą” – wystawa piśmiennictwa z okazji 180 rocznicy urodzin Cypriana Kamila Norwida – wrzesień 2001 Bydgoskie Dni Książki – kwiecień
Chojnów	Międzynarodowy Dzień Książki Dziecięcej – kwiecień
Kraków	Targi Książki – październik Krakowska Noc Poetów – czerwiec Zaduszki Poetów – listopad
Pranie	„Z muzyką u Gałczyńskiego”, „Poezja u Gałczyńskiego” w Muzeum K.I. Gałczyńskiego
Stawisko	koncerty „Dźwięk, słowo, obraz i myśl”, cykle „Spotkania z nauką” w Muzeum Anny i Jarosława Iwaszkiewiczów
Nidzica	Festiwal Fantastyki – czerwiec

Ponadto w całym kraju: konkursy literackie, konkursy poetyckie, konkursy recytatorskie, spotkania poetyckie, spotkania autorskie, festiwale poezji, spotkania literackie

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Centrum Animacji Kultury*, Warszawa, <http://www.cak.kultura-polska.biz.pl>; *Nagroda Literacka Nike*, <http://www.nike.org.pl>; M. Paluszkiewicz, *Szlakiem...*, op. cit.

Trudno ocenić rozmiary ruchu turystycznego związanego z literaturą polską. Wynika to przede wszystkim z tego, że sama turystyka, na którą składają się różne dobra i usługi, jest heterogeniczna i przez to trudno ją zmierzyć¹⁰. Jedynym sposobem oszacowania rozmiarów turystyki literackiej jest porównanie frekwencji w muzeach. Tutaj jednak napotykamy trudności, gdyż statystyki nie uwzględniają muzeów literackich jako odrębnego rodzaju. Można przypuszczać, że większość muzeów literackich mieści się w kategorii „muzea biograficzne”, pozostałe zaś należą do kategorii „muzea artystyczne” i „muzea regionalne”. Jak wynika z tabeli 4, liczba odwiedzających tego rodzaju muzea w latach dziewięćdziesiątych spadła, przede wszystkim z powodu mniejszej frekwencji wycieczek szkolnych. Korzystnym aspektem tego procesu jest to, że turystów „przymusowych”, jakimi są niekiedy grupy dzieci odwiedzające muzea, zastępują miłośnicy literatury, naprawdę zainteresowani eksponatami oraz wnętrzami muzeów literackich.

¹⁰ Por. R. Gałęcki, G. Gołębski, *Ekonomika turystyki*, Wydawnictwo AE Poznań, skrypt 292, Poznań 1980, s.15-17.

Tabela 4

Zwiedzający muzea w Polsce w latach 1990-1999 (w tys.).

Wyszczególnienie	1990		1997		1998		1999	
	ogółem	w tym młodzież szkolna	ogółem	w tym młodzież szkolna	ogółem	w tym młodzież szkolna	ogółem	w tym młodzież szkolna
Ogółem	19 282	7 225	17 686	6 868	18 585	6 875	16 019	6 350
Biograficzne	853	-	933	422	720	272	-	-
Artystyczne	5 208	-	4 950	1 488	4 703	1 540	-	-
Regionalne	1 770	-	1 969	956	2 506	1 008	-	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Kultura w 1990 roku*, GUS, Warszawa 1991; *Kultura w 1997 roku*, GUS, Warszawa 1998; *Kultura w 1998 roku*, GUS, Warszawa 1999, *Rocznik statystyczny RP 2000*, GUS, Warszawa 2000.

Turystyka literacka jest trwałą częścią turystyki inspirowanej kulturą i krajoznawstwem. Choć liczba jej uczestników spadła w poprzednim dziesięcioleciu wskutek wspomnianej już przemiany jakościowej popytu, ten rodzaj turystyki nie podlega modom. Kultura narodowa stanowi element życia społecznego, dlatego też popularyzująca ją turystyka literacka będzie się rozwijała. Tezę tę wzmacnia to, że kultura należy w dużym stopniu do sfery, nad którą opiekę sprawuje rząd, a według znawców przedmiotu właśnie sfera rządowa, obok opieki społecznej, edukacji i turystyki, należy do najszybciej rozwijających się sfer życia gospodarczo-społecznego¹¹. Dlatego obszar aktywności turystycznej łączący kulturę i edukację z turystyką i rozrywką należy do rynków przyszłościowych. Czynnikiem ograniczającym rozwój turystyki literackiej może się okazać malejący wskaźnik czytelnictwa Polaków i związane z tym mniejsze zainteresowanie tą formą spędzania wolnego czasu¹².

W krajach Europy Zachodniej od dawna praktykuje się wykorzystywanie wizerunków pisarzy do promowania miejscowości. To doskonały sposób pozyskiwania pieniędzy i podnoszenia atrakcyjności regionów turystycznych. Choć wiele muzeów literackich na trwałe wpisało się do programu wycieczek turystycznych, w Polsce brak do tej pory całościowego i profesjonalnego podejścia do rozwoju turystyki literackiej ze strony organizatorów turystyki, dla których mogłaby się ona stać atrakcyjnym rynkiem niszowym. Pozbycie się schematycznego rozumienia potrzeb turystów, spojrzenie na obszary i miejscowości przez pryzmat ich wartości kulturowych – to podstawa rozwoju nowego produktu turystycznego na rynku polskim.

¹¹ Por. P. Drucker, *Zarządzanie w XXI wieku*, MUZA S.A., Warszawa 2000, s.51-52.

¹² Według badań Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej, 46% Polaków w ogóle nie czyta książki, a 59% ich nie kupuje [za:] E. Likowska, *Alarm...*, Przegląd 16 maja 2001.

Bibliografia:

1. *Centrum Animacji Kultury*, Warszawa, internet: <http://www.cak.kultura-polska.biz.pl> (2001-02-05).
2. Dantine W.: *Tourism and Culture* [w:] *Tourism and Culture. Managing Change*, 50. Kongres AIEST 2000 w Hangzhou (Chiny), Publication of AIEST, vol. 42, s. 177-184.
3. Drucker P.: *Zarządzanie w XXI wieku*. MUZA S.A., Warszawa 2000.
4. Gałęcki R., Gołębski G., *Ekonomika turystyki*. Wydawnictwo AE Poznań, skrypt 292, Poznań 1980.
5. Gaworecki W. W.: *Turystyka*. Warszawa PWE 2000.
6. G. Gołębski: *Culture and the development of new tourism products in Poland*, [w:] *Tourism and Culture. Managing Change*, 50. Kongres AIEST 2000 w Hangzhou (Chiny), Publication of AIEST, vol. 42, s. 325-341.
7. *Kultura w 1990 roku*. Warszawa GUS 1991.
8. *Kultura w 1997 roku*. Warszawa GUS 1998.
9. *Kultura w 1998 roku*. Warszawa GUS 1999.
10. Likowska E.: *Alarm dla książki*. Przegląd 16 maja 2001.
11. *Literatura Polska. Przewodnik encyklopedyczny*. Warszawa PWN 1984.
12. Middleton V.T.C.: *Marketing w turystyce*. Warszawa PAPT 1996.
13. *Nagroda Literacka Nike*, internet: <http://www.nike.org.pl> (2001-02-05).
14. *Nowa Encyklopedia Powszechna PWN*. T. 4, Warszawa Wydawnictwa Naukowe PWN 1996.
15. Paluszkiwicz M.: *Szlakiem eksponatów. Turystyka literacka w Polsce*. Wprost 1999, 27 VI 1999.
16. *Rocznik statystyczny RP 2000*. GUS, Warszawa 2000.